

ДИСПРОПОРЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У даній статті обґрунтовано необхідність аналізу потоків міжнародних прямих іноземних інвестицій (ПІІ), визначення суперечливості впливу прямих іноземних інвестицій на економіку країн-реципієнтів, виявленні диспропорції в залученні прямих іноземних інвестицій в економіку різних країн.

В данной статье обоснованы необходимость анализа потоков международных прямых иностранных инвестиций (ПИИ), определения противоречивости влияния прямых иностранных инвестиций на экономику стран-реципиентов, выявления диспропорции в привлечении прямых иностранных инвестиций в экономику разных стран.

In this article grounded necessity of analysis of streams of international lines of foreign investments (PII), determination of contradiction of influence of direct foreign investments, on the economy of countries-recipient, exposure of disproportion in bringing in of direct foreign investments in the economy of different countries.

Ключові слова: міжнародна інвестиційна діяльність, диспропорційність, прями іноземні інвестиції, нетто-експортери капіталу, нетто-імпортери капіталу, інвестиційні потоки, незбалансованість, нерівномірність.

У сучасних умовах рух фінансових потоків став важливою формою міжнародних економічних зв'язків. Сьогодні фінансова взаємозалежність країн стала сильнішою за комерційну взаємозалежність. На відміну від світової торгівлі, що має стійку тенденцію до щорічного зростання у русі прямих, портфельних і кредитних інвестицій на загальному фоні збільшення розмірів експорту й імпорту капіталу, існують значні щорічні коливання залежно від стану й розвитку світової загальногосподарської кон'юнктури. Нерівномірність щорічних потоків прямих інвестицій призводить не тільки до різких переміщень країн у списку найбільших отримувачів іноземних інвестицій, але й до кардинальних зрушень у галузевій структурі прямих інвестицій окремих країн.

Над даною проблемою працювали такі дослідники, як І.Бурковський, В.Геєць, Б.Губський, Л.Горбач, Б.Данилишин, В.Корнєв, О.Кухленко, Д.Лук'яненко, О.Мозговий, В.Новицький, Є.Панченко, Ю.Пахомов, А.Пересада О.Плотнікова, А.Філіпенко, Л.Шинкарук, І.Школа та інші науковці, що вивчали та оцінювали ситуацію відносно диспропорційного руху прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в світовій економіці.

Дослідження тенденцій в інвестиційній сфері показує, що сьогодні сформувався світовий фінансовий капітал з переважаннями у ньому спекулятивних віртуальних складових. У світі виникли величезні диспропорції в сфері інвестицій. З одного боку, незадіяні інвестиційні ресурси в одних країн, з іншого – значна кількість потенційно вигідних об'єктів інвестування, особливо в країнах, що розвиваються, які відчують гострий дефіцит інвестицій.

Вищезазначене визначило мету та завдання нашого дослідження, що полягає в аналізі потоків міжнародних прямих іноземних інвестицій (ПІІ), визначення суперечливості впливу прямих іноземних інвестицій на економіку країн-реципієнтів, виявленні диспропорції в залученні прямих іноземних інвестицій в економіку різних країн. Об'єктом дослідження є особливості нерівномірного,

диспропорційного зростання міжнародної інвестиційної діяльності. Предметом дослідження є статистична інформація, яка відображає рух капіталу в світовій економіці.

Слід нагадати, що існують протилежні точки зору щодо впливу на економічний розвиток країн. Одні фахівці вважають, що ПІІ є важливим чинником зростання національних економік, джерелом капітальних вкладень у національне виробництво та каналом поширення нових технологій виробництва й менеджменту. На думку інших, надмірна активність іноземного капіталу може загострювати соціальну й політичну напруженість у країні, загальмувати економічне зростання, законсервувати відсталу галузеву структуру національного господарства.

Супротивники політики залучення ПІІ звертають увагу на їхні негативні наслідки, що спостерігаються в країнах-реципієнтах іноземного капіталу. Так, наприклад, член-кореспондент НАН України В.Р.Сіденко вважає: «Популярна теза про вкрай важливу роль іноземного капіталу для сучасного економічного розвитку є явним перебільшенням, міфом, який штучно створюють адепти неолібералізму та глобального фінансового капіталу» [1].

Хоч багато економістів вказують на ПІІ як на одне з найважливіших джерел модернізації економіки, однак практика багатьох зарубіжних країн показує, що навіть значне надходження іноземного капіталу не гарантує високих темпів економічного зростання. Наочним підтвердженням цього є досвід таких великих країн, що розвиваються, як Бразилія, Мексика й Аргентина. Протягом останніх десятиліть вони були одними з основних реципієнтів ПІІ серед країн, що розвиваються. Однак незважаючи на залучення значних обсягів іноземного капіталу, їхній економічний розвиток протягом багатьох років залишається вкрай нестабільним. Після економічного підйому щораз спостерігається нове падіння обсягів ВВП або зниження темпів його зростання до мінімального рівня.

Сьогодні значна частина економіки багатьох латиноамериканських країн перебуває під контролем корпорацій, які впливають на ситуацію в їхній економіці й політичній сфері. Іноземний капітал мав значний вплив на формування структури їхньої економіки, завдяки якому в цих країнах склався екстенсивний тип розвитку, заснований на експорті ресурсів. Тому, незважаючи на багату сировинну базу, рівень економічного розвитку більшості країн регіону залишається невисоким. Висока залежність від неконтрольованих потоків іноземного капіталу й інтересів транснаціональних компаній стали одними з найважливіших причин періодичних криз, що відбуваються в цих країнах.

У 1990-і рр. значні потоки ПІІ направлялися в країни Східної й Південно-Східної Азії. Однак, на відміну від Латинської Америки, економічне зростання азіатських країн було стабільнішим і вищим. За останні 25 років падіння економіки країн цього регіону відбувалося лише 1-2 рази. Про це свідчать такі дані: за період з 1980 по 2004 р. економіка Аргентини виросла на 36%, Бразилії – на 79%, Мексики – на 96%, в той час як економіка Малайзії за цей же період виросла в 4,5 рази, Південної Кореї – 4,8, Китаю – 9,5.

На відміну від країн Латинської Америки, в Азії держава взяла на себе основну роль у проведенні реформ. Економічні перетворення й залучення інвестицій

здійснювалися згідно з національними планами економічного розвитку. Наприклад, уряд Китаю широко використовував плани, якими визначалися сектори економіки, які необхідно насамперед реформувати й модернізувати, у які треба заохочувати інвестиції. Початкові плани були орієнтовані на реформування сільського господарства, модернізацію харчової промисловості й сектора споживчих товарів. Пізніше розроблені плани диверсифікації й модернізації ключових галузей промисловості, таких як машинобудування, промисловість будівельних матеріалів, хімічна та автомобільна галузі. Потім було розпочато стимулювання високотехнологічних секторів: виробництво мікросхем, комп'ютерів і периферії, телекомунікаційних компонентів та розробка нових матеріалів. Ще в 1997 р. уряд країни затвердив офіційний Галузевий каталог для іноземних інвесторів, який розділяв об'єкти для іноземного інвестування на чотири категорії: ті, що заохочуються; ті, що дозволяються; ті, що обмежуються, та заборонені.

На модель централізованого стратегічного планування, що ґрунтується на п'ятирічних планах розвитку, опиралася також Малайзія. Протягом останніх 30 років малайзійським урядом були успішно здійснені нова економічна стратегія (1971–1990 рр.) і національна політика розвитку (1991–2000 рр.), що дало можливість перетворити сільськогосподарську й гірничодобувну країну в сучасну індустріальну державу.

Дослідження показали, що за останні майже два десятиліття обсяг загальносвітових прямих іноземних інвестицій збільшився більш ніж у 8 разів. Якщо в 1990 р. обсяг вивезених ПІІ складав 2087 млрд. дол. США, то в 2009 р. – 17743 млрд. дол. США.

У 2010 р. за даними «Доповіді про світові інвестиції 2010», оприлюдненої на Конференції ООН з торгівлі й розвитку (UNCTAD), глобальні потоки прямих іноземних інвестицій (ПІІ) перевищили 1,12 трлн. дол. США, а в 2011 році можуть досягти 1,3–1,5 трлн. дол. США [2].

Високі темпи зростання прямих інвестицій пов'язані, насамперед, зі зрушеннями у світовому господарстві, з виведенням транснаціональними корпораціями (ТНК) за кордон не тільки капіталу, а й виробництва. На сучасному етапі приблизно 9/10 всіх прямих інвестицій у світі контролюються міжнародними корпораціями. У 2009 р. сукупні активи закордонних філій склали 77057 млрд. дол. США, у той час як в 1990 р. вони становили 5938 млрд. дол. США.

Нижче наведено дані, які характеризують річний приплив світових прямих іноземних інвестицій (рис. 1) [2].

Надходження ПІІ в різні країни та створення в них іноземних філій ТНК залежать від економічної моделі країни та від обраного профілю міжнародної спеціалізації. Одні країни покладаються на зовнішні джерела інвестицій, інші – на внутрішні і залежно від обраного профілю міжнародної спеціалізації залучають ПІІ у ті галузі, де вони мають порівняльні переваги.

Дослідження структури експорту та імпорту іноземних інвестицій свідчить про розбіжності в залученні ПІІ різними країнами світу. Сьогодні половина світових іноземних інвестицій надходить у країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою. Так, в 2009 році Китай посів друге місце в групі найбільших

отримувачів ПІІ після США. Три із шести основних країн надходження ПІІ – це країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою. І хоча понад дві третини угод за лінією М&А, як і раніше, відбуваються за участю розвинених країн, однак питома вага країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою, як приймаючих сторін у цих угодах зростає із 26% в 2007р. до 31% в 2009 році.

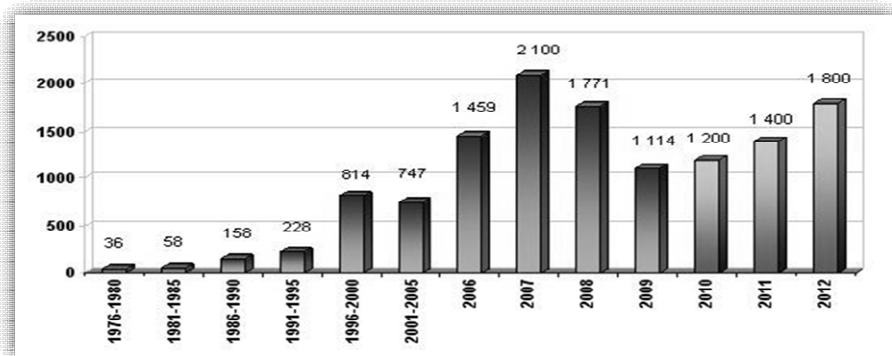

Рис. 1. Середньорічний / річний приплив світових прямих іноземних інвестицій, млрд. дол. США

Аналізуючи рух капіталу в країнах ЄС, ми можемо побачити наступні особливості. Так, західноєвропейські компанії за масштабами експорту капіталу уступають американським. Однак активізація експорту капіталу ТНК призвела до істотного зростання ступеня інтеграції країн Західної Європи у світове господарство. Все більша частина виробничих потужностей західноєвропейських ТНК переноситься за межі регіону. Відношення між вартістю продукції закордонних дочірніх підприємств і величиною ВВП поступово змінюється на користь закордонного виробництва. У Західній Європі виділяється група країн – Британія, Бельгія, Німеччина, Нідерланди, у яких більше 1/5 ВВП перенесено за кордон, при цьому в Нідерландах – близько 90%. Франція та Італія мають відносно низький показник частки закордонного виробництва – 8–15% ВВП.

За своєю технологічною структурою закордонні капіталовкладення компаній ЄС не відносяться до високотехнологічних (обладнання, радіотехніка – 1,1% загального обсягу). Основна частка ПІІ припадає на сферу послуг (54,2%), де основні обсяги зосереджені в кредитній сфері й торгівлі.

Активність міжнародних компаній країн ЄС проявляється, насамперед, на північноамериканському ринку. Слід нагадати, що ще в середині 80-х років сукупний обсяг західноєвропейських прямих інвестицій у США перевищив американський у Євросоюзі. У США країнам ЄС належить понад 2/3 іноземних капіталовкладень, близько 1/4 – у Японії. У загальному експорті підприємницького капіталу західноєвропейських країн частка країн, що розвиваються, знизилася з 50% в 60-х роках до 28% в 80-і й до 20% – в 90-і роки. Європейські компанії недостатньо уваги приділяли експорту капіталів у країни, що розвиваються. В результаті Євросоюз відстав від США та Японії за загальним обсягом прямих капіталовкладень в Азію та в країни Тихого океану.

ІНВЕСТИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Дослідження свідчать, що країни ЄС виступають досить привабливим об'єктом іноземних прямих інвестицій для американських і японських інвесторів. У загальному обсязі ПІІ на частку американських компаній припадає близько 60% (в 1980 р. – 42%). Більша частина їх зосереджена в обробній промисловості – 44%, причому 17% – у машинобудуванні, серед них 2,3% – в електротехнічній та електронній промисловості. Інвестиції європейських компаній у промисловості США зосереджені в основному в хімії, а в машинобудування інвестовано всього 6,3% капіталовкладень.

Японський капітал до країн ЄС надходив, головним чином, у фінансові послуги, торгівлю й лише 15% – в обробну промисловість.

Основними центрами надходження іноземних капіталовкладень у ЄС є Англія – майже 1/3, далі йдуть Франція – 20% і Бельгія – 14%. Серед країн експортерів капіталу значно зменшилася частка Японії: з 20,9% в 2002 р. до 8,6% в 2008 р. Починаючи з 2002 р., США з кожним роком скорочують свою роль основного нетто-імпортера капіталу, його частка скоротилася з 75% в 2002 р. до 43,4% в 2008 р. (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Нетто-експортери й нетто-імпортери капіталу в 2002-2008 рр.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Нетто-експортери капіталу							
Китай	6,6%	7,1%	7,9%	13,9%	17,3%	21,3%	23,4%
Німеччина	9,2%	8,2%	11,9%	10,0%	10,1%	14,5%	12,9%
Японія	20,9%	21,0%	19,7%	14,4%	11,8%	12,1%	8,6%
Саудівська Аравія	2,2%	4,6%	5,9%	7,9%	6,6%	5,5%	7,4%
Росія	5,7%	5,5%	6,9%	7,2%	6,6%	4,4%	5,6%
Норвегія	4,7%	4,4%	3,9%	4,3%	3,8%	3,4%	4,8%
Нідерланди	-	-	2,3%	3,5%	4,0%	3,0%	3,6%
Швейцарія	6,1%	5,0%	4,9%	4,4%	4,6%	4,1%	-
Інші країни	44,6%	44,2%	36,6%	34,4%	35,2%	31,7%	33,7%
Нетто-імпортери капіталу							
США	75,5%	71,5%	70,1%	65,4%	59,6%	49,2%	43,4%
Іспанія	2,5%	3,2%	5,8%	6,9%	7,8%	9,8%	9,4%
Італія	1,5%	3,0%	1,6%	2,4%	3,3%	3,5%	4,8%
Австралія	2,8%	4,1%	4,2%	3,5%	3,0%	3,8%	3,5%
Великобританія	2,3%	4,5%	4,4%	4,0%	6,5%	8,0%	2,9%
Інші країни	15,4%	13,7%	13,9%	17,8%	19,8%	25,7%	36,0%

Аналіз світових потоків ПІІ свідчить, що такі розвинені країни, як Італія, Німеччина, США, Японія, країни, що входять до групи БРІК – Бразилія та Росія, мають низький рівень залежності від надходження іноземного капіталу.

Хотілося б також відзначити, що при всіх досягненнях Китаю та Індії, пов'язаних з нарощуванням присутності в глобальній економіці, обидві країни в економічному зростанні опираються переважно на внутрішні фактори. За розрахунками, частка припливу ПІІ у ВВП (за ПКС) в Індії не перевищує 0,3%, а в Китаї – 1%, хоча за абсолютними розмірами приплив ПІІ дуже значний, особливо в Китаї.

Значні обсяги надходження ПІІ спостерігаються в невеликих країнах, де розміщені регіональні фінансові центри або які мають незначний за обсягами внутрішній ринок.

Під час дослідження тенденцій концентрації ПІІ за видами економічної діяльності (табл. 2) виявлено, що у всіх країнах світу найбільші обсяги інвестицій направляються в сферу послуг; скорочується інвестування в обробну

ІНВЕСТИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

промисловість та зростає зацікавленість в залученні інвестицій в сировинний сектор [3, с.218-220].

З даних табл. 2 видно, що значні обсяги ПІІ накопичені в сфері послуг – 63,8 млрд. дол. США. Найбільші за обсягами ПІІ галузі сфери послуг по регіонах розподіляються таким чином: фінансове посередництво – в розвинених країнах і країнах Південно-Східної Європи та СНД; в країнах, що розвиваються, найбільше накопичено ПІІ в комерційній діяльності та фінансовому посередництві. Значні обсяги ПІІ всі країни вкладають в оптову та роздрібну торгівлю.

Близько 25% всіх ПІІ направляється в обробну промисловість, причому їх розподіл по галузях нерівномірний: значні обсяги ПІІ накопичені в металургійній й металообробній промисловості та хімічній галузі. Зокрема, в Південно-Східній Європі та країнах СНД у металургійну та металообробну галузі направлено в 4 рази більше ПІІ, ніж у розвинених країнах.

Слід зауважити, що надходження ПІІ у виробництва автомобілів, транспортних засобів та обладнання, електронно-обчислювальної техніки та електричного обладнання, харчових продуктів є дуже незначними як у розвинених країнах, так і в країнах СНД.

Таблиця 2

*Прямі іноземні інвестиції
в економіку регіонів світу за видами економічної діяльності станом на 2007 р.*

млрд. дол. США

Види економічної діяльності	Накопичений обсяг ПІІ			
	Розвинені країни	Країни, що розвиваються	Південно-Східна Європа та СНД	Світ в цілому
Сировинний сектор	7,5	6,3	22,9	7,5
Сільське господарство, мисливство й лісництво; рибальство	0,1	0,5	0,7	0,2
Гірничо-видобувна промисловість та розробка кар'єрів (вкл. видобування нафти)	7,4	5,8	22,1	7,3
Обробна промисловість	28,1	24,0	26,0	27,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	3,4	1,2	4,2	2,9
Виробництво текстильних виробів, одягу та виробів з шкіри	0,7	0,3	0,2	0,6
Виробництво деревини та виробів з дерева	1,0	0,6	1,4	0,9
Виробництво коксу, продуктів нафтопереробки та ядерного палива	0,8	1,1	3,0	0,9
Виробництво хімічних речовин та хімічних продуктів	6,2	2,9	2,3	5,4
Виробництво неметалічних мінеральних продуктів	1,0	0,6	1,7	0,9
Металургійна та металообробна промисловість	2,6	1,0	10,2	2,4
Виробництво машин та устаткування, не включені в інші категорії	1,8	0,8	0,4	1,6
Виробництво електронно-обчислювальної техніки та електричного обладнання	2,4	3,2	0,5	2,5
Виробництво автомобілів та інших транспортних засобів та обладнання	2,7	1,3	0,6	2,4
Недиференційовані продукти обробної промисловості	2,6	10,2	0,8	4,4
Послуги	63,0	67,8	45,0	63,8
Електроенергія, газ та водопостачання	2,3	1,9	0,8	2,2
Будівництво	0,8	1,1	1,6	0,9
Оптова та роздрібна торгівля	11,9	6,9	7,2	10,6
Готелі та ресторани	0,6	0,8	0,8	0,7
Транспорт, складське господарство та зв'язок	5,7	6,5	4,4	5,9
Фінансове посередництво	21,2	14,3	13,3	19,4
Комерційна діяльність	13,3	35,1	16,0	18,6
Державне управління та оборона	0,2	0,0	0,0	0,1
Освіта	0,1	0,0	0,0	0,1
Охорона здоров'я та соціальні послуги	0,2	0,1	0,1	0,2

В останні 5 років значно збільшилися надходження ПІІ в гірничо-видобувну промисловість та розробку кар'єрів, особливо в Південно-Східній Європі та країнах СНД.

У галузевій структурі залучення ПІІ в Україні також відображаються світові тенденції накопичення інвестицій: так, у 2010 р. в Україні найбільше ПІІ накопичено в промисловості, у фінансовій діяльності, в торгівлі, у будівництві. Дані свідчать про нерівномірність розподілу іноземних інвестицій в обробній промисловості: близько 14% ПІІ накопичено в металургії та виробництві готових металевих виробів і трохи більше 5% – у машинобудуванні. Така тенденція вказує на незацікавленість іноземного капіталу в розвитку інфраструктурної галузі та високотехнологічних секторів економіки України, що в майбутньому може призвести до дисбалансу у розвитку галузей.

Міжнародний інвестиційний капітал не дуже прихильний ні до інфраструктурних проектів, ні до енергетики, ні, особливо, до АПК. Так, до 2007 року в транспорт, логістику й комунікації було вкладено 5,9% від загального обсягу інвестування; у сектор виробництва електрики, газу й води з 1990 по 2007 рік по усьому світі було інвестовано тільки 2,2% від всіх світових інвестицій. Що ж стосується АПК, то в сільськогосподарські проекти інвестовано всього 0,2% від усього обсягу інвестиційних коштів.

Актуальною проблемою в інвестиційній сфері є відтік капіталів з країн СНД: на кінець 2009 р. на Кіпрі накопичено 16964 млн. дол. США ПІІ з Росії, що становить більше 26% всіх інвестицій, вивезених із країни; з України на Кіпр вивезено 6342,5 млн. дол. США, що становить 92,3% від загального обсягу ПІІ в інші країни.

Аналіз іноземного досвіду показав, що надходження іноземних інвестицій позитивно впливає на розвиток країни в тому випадку, якщо уряд країни має власну сильну економічну політику і залучає іноземні інвестиції згідно з її пріоритетами. Там, де держава усувається від управління своїм економічним розвитком, уступаючи його транснаціональним корпораціям, надходження іноземних інвестицій не забезпечує високе і стабільне зростання і часто призводить до зниження національного суверенітету.

Щодо позитивного ефекту іноземного інвестування в економіку слід зазначити, що іноземні інвестиції здатні викликати не тільки зростання галузей, у які вони спрямовані безпосередньо, але й зростання взаємопов'язаних галузей, що пояснюється мультиплікаційним ефектом [4, с.407-422].

Досліджуючи тенденції в інвестиційній сфері, бачимо, що вже в 60-ті роки склалася триполюсна глобальна структура прямих іноземних інвестицій: США, Європейський Союз, Японія. На «тріаду» припадало приблизно 4/5 загального обсягу вивозу й ввозу інвестицій. США були найбільшим імпортером капіталу. На основі внутрішньорегіональних прямих інвестицій зріс рівень інтеграції в ЄС, а весь регіон став виступати як найбільший експортер капіталу. Для Японії також характерні високі темпи росту вивозу інвестицій, однак Японія займала скромну позицію як реципієнт прямих іноземних інвестицій. Оцінюючи масштаби міжнародного руху прямих інвестицій у цей період, можна відзначити, що основна частина інвестицій, яка здійснювалася ТНК, була зосереджена в США, ЄС і Японії. На 10 найбільших

приймаючих країн припадало 2/3 надходження інвестицій, на 100 невеликих країн – 1%. Рекордне зростання інвестицій всередині групи найбільш розвинених країн пов'язане, насамперед, з активізацією процесу злиття і поглинання акцій партнерів.

Із середини 60-х років з'являється тенденція до росту експорту капіталу в країни, що розвиваються. Ця тенденція свідчила про значне нагромадження основного капіталу в індустріально розвинених країнах і про якісні зрушення в соціально-економічній структурі, пропорціях і темпах відтворювального процесу в країнах, що розвиваються. До кінця 90-х років на країни, що розвиваються, припадало вже близько 40% світового експорту ПІІ. Розширення експорту капіталу прискорювало структурну перебудову цих країн на ринкові моделі, вирівнювало умови виробництва, сприяло зближенню національних соціально-економічних стандартів у двох групах країн [5; 6, с.382-385; 7, с.30-42; 8, с.303-324].

Прямі капіталовкладення виступають не просто як джерело фінансових коштів, а стали одним з головних інструментів забезпечення модернізації підприємств та прискорення росту економік країн ЦСЄ.

Сьогодні ми можемо чітко стверджувати, що вже сформувався світовий фінансовий капітал з переважанням в ньому спекулятивних віртуальних складових.

У світі виникли величезні диспропорції в сфері інвестицій. З одного боку, незадіяні інвестиційні ресурси в одних країн, з іншого – значна кількість потенційно вигідних об'єктів інвестування, особливо в країнах, що розвиваються, які відчують гострий дефіцит інвестицій.

Отже, диспропорції у розвитку сучасного фінансового й реального секторів проявляються:

- ✓ у відокремленні потоків капіталів від потоків товарів і послуг;
- ✓ у збільшенні обсягів вкладень у фінансовий сектор на противагу реальному;
- ✓ у домінуванні короткострокових інвестицій зі спекулятивними цілями над довгостроковими інвестиціями у реальні виробничі проекти;
- ✓ у стрімкому й безконтрольному зростанні обсягів похідних цінних паперів;
- ✓ у формуванні офшорної моделі світового фінансового сектора, що підсилює невизначеність механізму його функціонування, ускладнює, а подекуди, й унеможлиблює регулювання й контроль над ним.

Список використаних джерел:

1. Сиденко В.Р. Глобализация – европейская интеграция – экономическое развитие: украинская модель. Том 1. Глобализация и экономическое развитие. – К.: Феникс, 2008. – С. 100.
2. IMF, World Economic Outlook database as of September 23, 2011.
3. World Investment Report 2009. – Geneva: UNCTAD, 2009. – P. 218, 220.
4. Пол Э. Самуэльсон, Вильям Д. Нордхаус. Экономика: Пер. с англ.: 16-е изд.: - М.: Издательский дом «Вильямс». - 2003. - С. 407-422.
5. Мир на рубеже тысячелетий / Рук. авт. коллектива В.А. Мартынов и А.А. Дынкин. – М.: Издательский дом «Новый век», 2001.
6. World Investment Report 2006. P. 303; World Investment Report 2004. P. 382-385.
7. Шишков Ю.В. Мирохозяйственный механизм: движение к глобализации // Мировая экономика: глобальные тенденции за 100 лет / Под ред. И.С. Королева. – М.:Юристъ, 2003. С. 30-42.
8. World Investment Report 2005. P. 303-324